

קטעי שירה ופרוזה

א

שִׁמְרוֹן

בְּחַצוֹת יֵשׁ זַע תָּמִים, וְאַרְגֵי-סָלַע
בְּנֵי־סַרְעֻפֹתָם לֹא יַעֲנִימוּ
אֶךְ בְּמִוֶּרֶךְ נִוְרָפָה קָמָה בְּשִׁלְתָּהּ,
וְדָמִי סִיּוֹם בְּמֶאֱפֵל צָנִים,

יָרַם אָף רְחֹק וּמְלֻבְנִים
דָּשָׁאִים, זִיתִים, כִּסִּים, — בְּבוֹאוֹת-פְּלֶא;
וְחַרְבִּים בְּבָדִים, כַּת שְׁתַּקְנִים,
אוֹרְגִים צְרוּפֵי-צֶל, עוֹלָם בְּדֵל לֹא.

אֶךְ לָךְ לְבִי, עֲמִרוֹן, פִּי יִרְעַע
בְּמִבּוֹאֵי-גֶן אֶדְמוֹ זֶרְחָף, וְרַחֵב
פְּקָנִים מְבֹרֵשׁ עַד קֶטֶן עֲשָׂבֶךָ יִסְתַּף.

פֹּה אֶדְפְּתֵי-יָם קְדוֹשָׁה בְּאֹר תְּלַמֶּיךָ,
וְכָל שְׁבָתֵי-שְׁמֶשׁ רוֹעֵפָה
עוֹד רִף נִשְׁפָּח קְלָב תֵּבֵל שְׂרוּפָה.

יִרְמִיָּהוּ

מִיכָל הַרְוִמְנִטִיקוֹן* (תרי"ב—תש"ב)

...במחור לסחוף ולהסחף, לפרוץ כל סכר ולחנשא בלי מעצור עם הגלים, נבדל מקודמיו, נבדל גם מאביו, אף שהיה כולו חוסר מגזע. לא נסיק מזה — כדעת מישהו מן המבקרים, שצל גזעו היה למכשול לו, — צל זה פעמים גם שר מר וסוכך על השתילים הרבים, ואולי טוב שלעלם מסוער, כמיכ"ל, וזיה אב עזימסורת, פייטן-מדקדק שלא זזה ידו מן המקורות ושכל פריצת גדר בלשון ובצורה היתה קשה לרוחו, האוהבת משרעת וסדר, יותר מכל פגיעה במחשבות ובדעות. פייטן מעוט-נעורים זה, שנחשב לאפיקורס, ראה את תפקידו להוסיף על הראשונות, לבצר ולא לערער; רמז פעם, שהוא ממשיך את מסורת הגור"א, שכנאוהו לא גרע מכל בקורת הנוסחאות, וכמחור אהב את "דרך האמת והפשוט", ושנא את הפלפול "כמפל-בר" — אבל כמחור לא גרס כל עקירה בלי נטיעה, כל מהפכה מיסודית, בעוד שמיכ"ל היה כולו יליד הסער. אדם שקלט — והרבה יותר מבני גילו, הרבה יותר מכל משוררי זמנו — את הרוח החדשה, הוא ספג את הרומנטיקה היהודית באמצעותו של שניאור זק"ש.

(* מתוך המבוא למהדורה חדשה של שירי מיכ"ל ואגרותיו, העומדת לצאת ע"י "דביר".)

מזה של מאפו או של קלמן שולמן. הקרעים המרובים שבנפשו הם המגלים במיכ"ל את סגולות הרומנטיקן היסודיות. עמידתו על גבול החיים והמות אף היא חידדה את הרגשות, מלאה אותה חרדה ואושר, תקוה ויאוש לרגע עים, והיא שקבעה את הקצב הטראגי, שמשכה אותו אל הכלדה — מקודם כמלאכת-תרגום ואחר כך כיצירת מקור, ולא יפליא אותנו, שכמעט כל נושאי "שירי בת ציון" הם רומנטיים לפי טהרם, — שירי-התפלצות מן החיים, חלומות שלא נתקיימו, כקהלת, משה, שמשון, יהודה הלוי, בעצם שר גם בשיר רוח האפית את שירת היו האישיים, אפיקה ממש מאהילה על הטרגי, והיא לא תצויר בלי מקצת המור, בלי איור התפייסות, ומיכ"ל החולה היה בעיקר משורר לירי, הליריקן הגמור הראשון בשירתנו החדשה, ורק עוצם כשרונו הכשירנו מראשית צעדיו גם ליצירה אפית, כי היה גדול מלהיות "רק לירי קוֹן". החיים והמות קסמו לו חליפות, והוא שר על שניהם, בהמשכו בכוח אחר שניהם יחד, לא הדברים שהוא מטיח ב"קהלת" כנגד הדעת (וששד"ל, באחד ממכתביו, תופס אותו על כך) מבליטים את מיכ"ל הרומנטיקן, כי אם האיסטטיציזם של חיי-הנפש, עצמת הצער, עצמת הכאב — אותו הצבע האיש, צבע הדם, שהיה זר לרבותיו בשירה, זה המיוחד את הקצב המיוחד של שירתו, המטביע עליה חותם מודרני, כל אלה, שקדמו לו, לא עמדו על חיי עצמם, לא שהו עליהם, — לא תבעו את עלבון חייהם, באשר

טרם הכירו בעצמם, טרם עגו עוגה לעצמם. קוים בולטים אלה, שבהם היו החיי דוש לדורו ולדורות שבאו אחריו, מגלים בו, כמו בהיינה, שהושפע הרבה משירתו, תכונה רומנטית גם כשהוא מתקומם לרומנטיקה, הבלבוב והסער אינם פוסקים בקרב נפשו, אין ספק, שבימים שעשה כברלין הושפע הרבה מ"גרמניה הצעירה" והגיע לידי כפירה וניהיליזם קיצוני, אבל מחלתו שאכלה את דמו ואת תודת דמו (ושוב: כמו שאירע להיינה) כוננה את לבו לאלהי ישראל לא פחות מאביו וידידיו, וכל כמה שרבו מבחינה זו הפרצות בדעתי תיה, היה בכל שירתו רוח משובבת, מקוממת, מחדשת — זרע את צלילי התחיה הראשונים, שהפריחו את הלכת בות והפרו את השירה העברית ארבע עים שנה קודם ביאליק וטשרניחובסקי.

וזה היה בעצם הגוון הרומנטי, שגור רק ראשונה בשירתו ובכל היותו של מיכ"ל, לא רומנטיזם שבאסכולה: התקוממותו לשכלתנות המדלדלת, זו המחריבה את המעין ונוטלת את מאור לבו של אדם, כי אם החריפות שבאושר, החריפות שבכאב, שהיו מכות על לבו חליפות — כל אותה תחושת-עולם קיר צונית, רבגונית, לא ידועה לפייטני ההשכלה שלפניו, רנה"ו, שלום הכהן — אפילו לטריס, הקרוב לו ביותר, שבודאי למד ממנו משהו, היו אנשים צלולים, מיושבים, מעוטי-צבע ומעוטי-התנגנות. האחד, שקדמוהו ושהיה "שותף לו ביגונו" —

היה שלמה לויזון, אבל גם הוא העלים על עצמו, על חיי עצמו, והאימנן הנהדר שלו לשירה, משהו רומנטי מובהק בשפעת הלבביות, באמונה הגדולה בכוח השירה, כמעט שהתפרץ מאליו, מתוך איזה הכרח פנימי, הארה פנימית, שעם כל ערכה הגדול והשפעתה הודאית על המשוררים הבאים (גם על אד"ס הכהן, שהקדיש לו בשירי-שפת-קודש שיר מלא הערצה), — אין זה אלא "גל שנתלש" לעומת ההסתערות שאירע נה פוסקת בשירי מיכ"ל. רומנטיות חריפת-גוון זו באה לידי גילוי בכל מה שיצא מתחת עטו העצבני: לא בשיריו הליריים בלבד, שהם כמעט ודווי הלב האישיים הראשונים בשירתנו החדשה, כי אם גם בכלדות שלו — בכל "שירי בת ציון" מחלהלים מדויו, מכאוביו, גבואות לבו ורננות לבו. מבחינה זו הן כולן אבטוביוגרפיות, במיוחד — שירו על יהודה הלוי, בו הובלטה תפיסתו הטרגית של עצמו, זו שהיתה שקויה אמונה וכפירה, שראתה את העולם נמשך את תהומי רעם זה לא ראתה אותו אף רגע עירום מחוץ. תפנית זו, שהסמיכה תמיד לחלום את שברו, מלאה בעצמה, ברננת עצמה ובוועד קת עצמה, את ריקות העולם, ב"יהודה הלוי", שהפנטסטי מרוקם כאן בתוך פנטסטי, שחלום האושר נוגע בחלום "מתי ציון שקמו מקבר ובעד אלהינו הורגו-הכרעו" — כאילו שר על עצמו, על גורלו, שצל-זועת היה גטוי עליו תמיד. אכן, לא רק שירתו שקויה לבביות

מלאה זו, גם השירים שהקדיש לקרוביו וידידיו, המכתבים המעטים שהגיעו אליו נו-בנס. לא מצאנו אף שורה אחת כח"י בה בידו, שאינה מוסעת כולת מאהבה, ספחד, מקנאה, לא היה זכר בחייו, שלא אתב אותו או שלא שוא אותו בכל עצמת הרגש, בכל כוחות הלב. מבחינה זו היה, כאלפריד די מוסק, אדם שכולו לבלוב נעורים, כולו קורץ מחומר של שירה: אדם, שדבק כולו בעולם או כולו גרע מפניו — שלא נזקק לו מעולם מתוך קרירות-רוח. כזה יהיה רק הרומנטיקן מלידה — האדם שכולו משורר, שכולו טבע וקפיד זה מן הטבע — כזה, הצומח רעולה מאליו, מהיר, קודח, בלתי-מוסן; אדם ושכל דממה היא בנפשו ובנפש שירתו, הרומנטיקה שלא האמינה אלא בגאון גות, — שמשורר וגאון היו לה מושג אחד, עצם מהותה היתה ההשתלטות המחירה, הקפיצה המחירה — גם מעוגה זו שעגה לעצמה. ולא ניתן לנו אלא לשער, מה לבור שים היתה לובשת עוד שירת מיכ"ל, רוח מיכ"ל, אילו חתך לו גורלו היים ארוכים יותר, אכן, הוא נשרף ממחלתו ונשרף משירתו — לא שהה בעולם זה עד כדי לצאת משכרון נעוריו, מבלהות נעוריו, וכה נשאר גם זכרו בספרותנו, זכר חייו וגורלו — כבלוזה מלאה הוד ומלאה יגון, כסמל רומנטי וכנושא הוון לבני דורו ולבאים אחריו.

יעקב פייכמן